

ZIJN BLOEDIGE PLAN

Graeme Macrae Burnet

Zijn bloedige plan

Documenten gerelateerd aan de zaak van Roderick Macrae

Vertaald uit het Engels door Anne Jongeling

Oorspronkelijke titel: *His Bloody Project*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Contraband, 2015

© Graeme Macrae Burnet, 2015

© Vertaling uit het Engels: Anne Jongeling, 2017

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2017

© Omslagbeeld: Saraband

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Jen Cunnion

ISBN 978 90 488 3815 8

ISBN 978 90 488 3816 5 (e-book)

NUR 302

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord	9
Verklaringen	15
Het relaas van Roderick Macrae	23
Legenda	167
Medische rapporten	169
Reizen in het grensgebied van de waanzin	173
Het proces	205
Epiloog	295
Dankwoord	301

De kweern werkt het best
als de wetsteen ruw is

Gezegde uit de Hooglanden

Voorwoord

Ik schrijf dit op verzoek van mijn advocaat, de heer Andrew Sinclair, die me tijdens mijn gevangenschap in Inverness altijd heeft behandeld met een beleefdheid die ik geenszins verdien. Mijn leven was kort en onbeduidend en het is niet mijn bedoeling om mijzelf vrij te pleiten van de daden die ik recentelijk heb gepleegd. Dat ik dit verhaal opschrijf, is derhalve om geen andere reden dan als wederdienst voor de voorkomendheid waarmee mijn advocaat mij heeft bejegend.

Zo luidt het begin van de memoires van Roderick Macrae, een eenvoudige pachterszoon die werd beschuldigd van het plegen van drie brute moorden in zijn geboortedorp Culduie in Ross-shire op de ochtend van 10 augustus 1869.

Het is niet mijn intentie de lezer op te houden, maar een korte inleiding kan dit verzamelde materiaal van de nodige context voorzien. Wie direct wil doorgaan naar de documenten zelf, is daar uiteraard vrij in.

In het voorjaar van 2014 ging ik op zoek naar informatie over mijn grootvader, Donald Macrae, bijnaam Donald de Stamper, geboren in 1890 te Culduie op een paar kilometer afstand van Applecross. Bij het grasduinen in de archieven van het Highland Archive Centre te Inverness stuitte ik op diverse krantenknipsels over het proces van Roderick Macrae, en tezamen met archivaris Anne O'Hanlon ontdekte ik diens manuscript, dat het grootste gedeelte van dit boek in beslag neemt.

Het levensverhaal van Roderick Macrae was in alle opzichten opmerkelijk. Hij schreef het tussen ruwweg 17 augustus en 5 september

1869 in de kerker van het Inverness Castle, waar hij destijds zijn rechtszaak afwachtte. Dat de zaak zo bekend werd, lag eerder aan het bestaan van die memoires dan aan de moorden zelf. De sensationeelste passages uit zijn verhaal vonden hun weg naar het publiek via een reeks goedkope uitgaven, een soort bulkboeken, en deden veel stof opwaaien.

De authenticiteit van het werk werd alom in twijfel getrokken, met name in de literaire kringen van Edinburgh. Het doet in dezen denken aan het *Ossian*-schandaal aan het eind van de achttiende eeuw, toen ene James Macpherson beweerde het epische gedicht te hebben ontdekt en uit het Schots-Gaelisch te hebben vertaald. *Ossian* verkreeg snel de status van een klassieker in de Europese literatuur, maar later werd aangetoond dat het gedicht een vervalsing was. Volgens Campbell Balfour, recensent voor de *Edinburgh Review*, was het ‘tamelijk onwaarschijnlijk dat een bijna analfabete keuterboer een dergelijk literair hoogstandje kon produceren [...] Het is je reinste bedrog en wie een meedogenloze moordenaar als een soort nobele wilde op een schild wenst te hijsen, zal zich mettertijd diep schamen.’¹ Anderen beschouwden zowel de moorden als de memoires als een uiting van ‘de diepgewortelde barbarij die in de noordelijke streken van het land nog altijd heerst [en waar ondanks] de vele inspanningen van onze vlijtige pastorieën en de omvangrijke verbeteringen² van de afgelopen decennia nog geen vooruitgang is geboekt’.³

Weer anderen interpreteerden de beschreven gebeurtenissen als een bewijs van het onrechtvaardige feodale stelsel waar de pachters in de Hooglanden zo lang onder zuchtten. John Murdoch, de latere oprichter van de radicale krant *The Highlander*, nam weliswaar afstand van de moorden, maar hij zag in Roderick Macrae wel ‘een man die tot het uiterste – of over de rand – werd gedreven door een wreed

1 Campbell Balfour, ‘Our Century’s Ossian’, *Edinburgh Review*, oktober 1869, No. CCLXVI.

2 Dit refereert aan de ontruiming van de Hooglanden.

3 Artikel in *The Scotsman*, 17 september 1869.

systeem dat pachters, die met een schamel lapje land hun brood moesten verdienen, tot slaven maakt'.¹

Voor wat de authenticiteit van het document betreft is het na anderhalve eeuw niet meer mogelijk om daar een sluitend antwoord op te geven. Het is zonder twijfel opmerkelijk dat iemand op zo'n jonge leeftijd een dergelijk literair meesterwerk kon afleveren. Kanttekening daarbij is wel dat die 'bijna analfabete keuterboer' een pejoratief is van de welvarende stedelingen uit de Central Belt voor de bewoners in het noorden. Uit de archieven van de lagere school in het nabijgelegen Lochcarron blijkt dat de kinderen in 1860 werden onderwezen in Latijn, Grieks en natuurkunde. Roderick had waarschijnlijk een soortgelijke opleiding genoten op de school in Camusterrach en zijn memoires getuigen zowel van die scholing als van het feit dat hij een uitzonderlijk begaafde pupil was. Dat Roderick ze had kunnen schrijven, wil natuurlijk nog niet zeggen dat hij dat daadwerkelijk heeft gedaan. Bewijs hiervoor komt van psychiater James Bruce Thomson, die in zijn eigen memoires melding maakte van het manuscript dat hij in de cel van Roderick had aangetroffen. Sceptici kunnen daartegen inbrengen (wat ze ook hebben gedaan) dat Thomson Roderick nooit heeft zien schrijven en toegegeven moet worden dat, als de memoires heden ten dage bij een rechtszaak opgevoerd werden, het bewijsmateriaal niet geverifieerd zou kunnen worden. Het idee dat het verhaal eigenlijk door iemand anders was opgeschreven (met Rodericks advocaat Andrew Sinclair als eerste verdachte) kan ook niet zomaar worden verworpen, maar alleen liefhebbers van complottheorieën gaan daarin mee. Dan is er ook nog de inhoud van het manuscript, dat zo uitvoerig en gedetailleerd is dat het beslist van een inwoner van Culduie afkomstig moet zijn. Bovendien kwam Rodericks relaas van de gebeurtenissen overeen met de getuigenverklaringen tijdens de rechtszaak, een paar kleine uitzonderingen daargelaten. Mede daardoor bestaat er bij mij geen

1 John Murdoch, 'What We Might Learn From This Case', *Inverness Courier*, 14 september 1869.

enkele twijfel over de authenticiteit, temeer daar ik het manuscript zelf heb bestudeerd.

Naast het manuscript van Roderick bevat dit boek enkele door de politie opgetekende verklaringen van een paar inwoners van Culduie, het lijkschouwersrapport van de slachtoffers, en, wellicht het meest fascinerend, een passage uit J. Bruce Thomsons memoires, *Reizen in het grensgebied van de waanzin*, waarin hij verslag doet van zijn sessies met Roderick Macrae en het bezoek dat hij samen met Andrew Sinclair aan Culduie bracht. Thomson was als arts verbonden aan de staatsgevangenis in Perth, waar gevangenen zaten die vanwege hun geestelijke gesteldheid niet terecht konden staan. Thomson heeft die positie ten volle benut en publiceerde twee invloedrijke artikelen – ‘De erfelijke aard van criminaliteit’ en ‘De psychologie van criminelen’ – in de *Journal of Mental Science*. Hij was goed ingewijd in de nieuwe evolutietheorie alsook in het toen pas ontloken vakgebied van de criminele antropologie, en hoewel bepaalde ideeën de moderne lezer tegen de borst zullen stuiten, is het zaak om in het achterhoofd te houden in welke tijd ze werden opgetekend. Ze kwamen voort uit een oprechte poging om over de theologische opvattingen over criminaliteit heen te stappen en om kennis te nemen van de beweegredenen van mensen die overgingen tot het plegen van geweld.

Tot slot heb ik een verslag van de rechtszaak bijgevoegd uit een krant van die tijd en uit het boek *Het complete verslag van het proces van Roderick John Macrae* door William Kay uit Edinburgh, dat in 1869 is verschenen.

Het is na bijna anderhalve eeuw niet meer mogelijk om na te gaan of de gebeurtenissen zoals die in dit boek zijn weergegeven, op waarheid berusten. Er staan her en der discrepanties, omissies en tegenstrijdigheden in, maar alle tezamen vormen deze documenten het weefsel voor een van de fascinerendste zaken in de geschiedenis van de Schotse rechtspraak. Het spreekt voor zich dat ik zelf mijn conclusies heb getrokken, maar ik laat het aan de lezers om hun eigen mening te vormen.

Kanttekening bij de tekst

Voor zover ik heb kunnen nagaan, is het voor het eerst dat de memoires van Roderick Macrae in hun geheel worden gepubliceerd. Alhoewel er inmiddels vele jaren zijn verstreken en het manuscript niet heel zorgvuldig is bewaard, is het toch in opvallend goede staat. Het is geschreven op losse vellen en later ingebonden met een lederen koord, waardoor de tekst aan de zijkant van de ingebonden pagina's soms niet helemaal leesbaar is. Het handschrift is bewonderenswaardig duidelijk, met heel weinig doorhalingen of verkeerd begonnen zinnen. Bij de bewerking voorafgaande aan de publicatie heb ik mijn best gedaan om zo dicht mogelijk bij de essentie van het manuscript te blijven. Ik heb nergens een poging gedaan om de tekst te 'verbeteren', noch om vreemde zinswendingen of grammatica aan te passen. Naar mijn idee zouden zulke ingrepen twijfels kunnen oproepen over de authenticiteit van het document. Het werk dat hier wordt gepresenteerd, is dus, voor zover dat haalbaar was, van Roderick Macrae. Sommige termen kunnen op bepaalde lezers vreemd overkomen, maar om een overdaad aan voetnoten te voorkomen, heb ik elders in het boek een legenda toegevoegd. Graag wil ik u erop wijzen dat de echte namen en de bijnamen van de personages in het verhaal door elkaar worden gebruikt. Lachlan Mackenzie, bijvoorbeeld, wordt doorgaans Lachlan de Brede genoemd. Het gebruik van bijnamen is traditie in de Schotse Hooglanden – bij de oudere generaties althans – en waarschijnlijk bedoeld om het onderscheid aan te geven tussen de diverse families met de meest voorkomende achternamen. Bijnamen zijn in de regel gebaseerd op beroepen of uiterlijke kenmerken, maar ze kunnen ook van generatie op generatie worden overgegeven totdat de herkomst zelfs bij de drager niet meer bekend is.

Ik heb mijn redactionele aanpassingen veelal beperkt tot interpunctie en het opdelen in paragrafen. Het manuscript is een onafgebroken stroom van zinnen, die alleen werd geïnterrumped als Roderick af en toe zijn pen neerlegde. Ten behoeve van de leesbaar-

heid heb ik de tekst in alinea's opgedeeld. Hij gebruikte ook amper leestekens, uitzonderlijk weinig welteverstaan, dus het merendeel is door mij toegevoegd, maar ook hier geldt dat ik daarbij zo dicht mogelijk bij het origineel ben gebleven. Mocht mijn beoordelingsvermogen in dezen vragen oproepen, dan verzoek ik de lezer het manuscript zelf te raadplegen – het ligt nog steeds in het archief van Inverness.

GMB, juli 2015

Verklaringen

Verzameld bij diverse inwoners van Culduie en omstreken, door agent William MacLeod van het Wester Ross-politiekorps, Dingwall, op 12 en 13 augustus 1869

Verklaring van mevrouw Carmina Murchison (Carmina de Roker), inwoner van Culduie, 12 augustus 1869

Ik ken Roderick Macrae al sinds hij een klein jongetje was. Ik vond hem over het algemeen een aardig kind en later een beleefde en brave jongen. Volgens mij heeft de dood van zijn moeder, een innemende, hartelijke vrouw, hem zeer aangegrepen. Ik spreek niet graag kwaad van mensen, maar zijn vader, John Macrae, was een moeilijke man, die het gezin met strenge hand leidde, strenger dan een kind verdient.

Op de ochtend van de gruwelijke gebeurtenis kwam Roddy langs mijn huis en we maakten een praatje. Ik weet niet meer precies waarover, maar volgens mij vertelde hij dat hij op het land van Lachlan Mackenzie ging werken. Hij had gereedschap bij zich, ik nam aan dat het voor de arbeid was. We wisselden nog een paar opmerkingen over het weer, dat het zo'n mooie zonnige ochtend was. Roderick kwam rustig over en vertoonde geen spoor van opwinding. Later zag ik Roddy weer onze straat in lopen. Hij was van top tot teen bedekt met bloed en ik rende meteen op hem af, in de veronderstelling dat hij een ongeluk had gehad. Toen ik vlak bij hem was, bleef hij staan en liet het stuk gereedschap uit zijn hand vallen. Ik vroeg wat er was gebeurd en hij antwoordde zonder enige aarzeling dat hij Lachlan de

Brede had gedood. Hij kwam tamelijk helder over en maakte geen aanstalten om weg te lopen. Ik riep naar mijn oudste dochter dat ze vader erbij moest halen, die in de schuur achter het huis aan het werk was. Toen ze Roddy zag, die onder het bloed zat, begon ze te gillen, waarop de rest van de dorpsbewoners naar buiten kwam en degenen die het land bewerkten, keken ook op. Binnen de korte keren was de ophef compleet. Ik beken dat het mijn eerste impuls was om Roddy te beschermen tegen de bloedverwanten van Lachlan Mackenzie. Zodra mijn man was gearriveerd, vroeg ik hem dan ook meteen om Roddy naar ons huis te brengen zonder hem te vertellen wat er was gebeurd. Roddy ging bij ons aan tafel zitten en herhaalde in kalme bewoordingen wat hij had gedaan. Mijn man stuurde onze dochters naar de buurman, Duncan Gregor, met het verzoek om de wacht te houden en rende toen zelf naar het huis van Lachlan Mackenzie, waar hem het droeve tafereel wachtte.

Verklaring van de heer Kenneth Murchison (Kenny de Roker), steenhouwer, inwoner van Culduie, 12 augustus 1869

Op de bewuste ochtend was ik bezig in de schuur achter mijn huis, toen ik rumoer op straat hoorde. Ik staakte mijn werkzaamheden en ging naar buiten, waar ik mijn oudste dochter trof die verschrikkelijk overstuur was en me niet op verstaanbare wijze kenbaar kon maken wat er aan de hand was. Ik rende naar de groep mensen die zich voor ons huis had verzameld. In alle consternatie namen mijn vrouw en ik Roddy Macrae mee naar huis, in de veronderstelling dat hij een ongeluk had gehad. Eenmaal binnen bracht mijn vrouw me op de hoogte van het gebeurde, en toen ik aan Roderick vroeg of dat waar was, bevestigde hij kalm dat het klopte. Vervolgens rende ik naar het huis van Lachlan Mackenzie en wat ik daar aantrof, is te gruwelijk om te beschrijven. Ik deed de deur dicht en controleerde de lichamen op een teken van leven. Tevergeefs. Uit angst voor een geweldsuitbarsting van de verwanten van Lachlan de Brede als die dit zouden zien,

ging ik naar buiten en beval de heer Gregor de wacht te houden voor de woning. Ik rende terug naar huis, bracht Roddy naar de schuur en heb de deur gebarricadeerd. Hij bood geen weerstand. De heer Gregor kon niet voorkomen dat de verwanten van Lachlan de Brede naar binnen gingen en de lichamen aantroffen. Tegen de tijd dat ik Roddy in veiligheid had gebracht, hadden ze een wraakzuchtige meute gevormd en het kostte me veel overredingskracht om ze op een afstand te houden.

Voor wat betreft de persoonlijkheid van Roderick Macrae kan ik niet anders zeggen dan dat hij een vreemde vogel was, maar of hij zo van nature was of dat hij zo was geworden door de ontberingen die zijn familie heeft moeten ondergaan, daar kan ik geen kundig oordeel over geven. Zijn daden getuigen in elk geval niet van een stabiel karakter.

Verklaring van de eerwaarde James Galbraith, predikant bij de Kerk van Schotland, Camusterrach, 13 augustus 1869

Ik vrees dat de wandaden zoals onlangs in deze parochie begaan slechts het borrelend oppervlak vormen voor de natuurlijke staat van barbarij waar de inwoners van deze streek in leven – barbarij die de Kerk pas sinds kort is gaan beteugelen. De geschiedenis van de regio is naar verluidt bezoedeld met duistere, bloederige misdaden, en de bewoners vertonen een zekere mate van verwildering en bandeloosheid – een inborst die niet binnen een paar generaties is verdwenen. De lessen van het presbyterium hebben een beschavende invloed, maar het is onvermijdelijk dat de oude instincten bij tijd en wijle de kop opsteken.

Toch kwam het misdrijf in Culduie als een schok, alhoewel het niet verbazingwekkend is dat van alle mensen in de parochie Roderick Macrae de dader bleek te zijn. Deze jongeman kwam van kindsbeen af naar mijn kerkdiensten, maar ik had altijd het vermoeden dat ze bij hem als parels voor de zwijnen waren. Ik moet aanvaarden dat zijn

misdaden in zekere zin op een falen mijnerzijds wijzen, maar soms moet een lam naar de slachtbank worden geleid ten behoeve van het welzijn van de gemeenschap. Die jongen had altijd al een boosaardig trekje, zoveel was duidelijk, en met pijn in mijn hart moet ik toegeven dat het buiten mijn vermogen lag om dat te genezen.

De moeder van de jongen, Una Macrae, was frivool en losbandig. Ze ging regelmatig naar de kerk, maar ik vrees dat ze het Huis van de Heer aanzag voor een sociale ontmoetingsplaats. Ik hoorde haar regelmatig zingen op weg naar en van de *kirk* en meteen na de mis ging ze vlak voor de deur met ander vrouwvolk luid staan praten en lachen. Herhaaldelijk zag ik mij genoodzaakt haar tot de orde te roepen.

Ik voel mij wel genoopt een opmerking ten gunste van Roderick Macraes vader toe te voegen. John Macrae behoort tot de Schriftvaste mensen. Zijn kennis en inachtneming van de Bijbel zijn beslist indrukwekkend te noemen. Maar ofschoon hij het evangelie letterlijk kan nazeggen, is zijn inhoudelijke begrip matig, zoals bij de meeste bewoners van deze streek. Na de dood van zijn echtgenote heb ik de heer Macrae regelmatig thuis bezocht om hem te steunen en voor te gaan in het gebed. Wat me opviel, was het alom aanwezige bijgeloof bij hem in huis, tekens die eigenlijk geen plaats verdienen in het huis van een gelovige. Niettemin, aangezien wij geen van allen zonder zonde zijn, geloof ik dat John Macrae een rechtschapen, godsvruchtig man is, die beter verdient dan met een dergelijke verwerpelijke nazaat te zijn opgescheept.

Verklaring van de heer William Gillies, schoolmeester in Camusterrach, 13 augustus 1869

Van alle leerlingen die ik in die parochie heb onderwezen, was Roderick Macrae verreweg de intelligentste. Hij stak met kop en schouders boven zijn klasgenoten uit bij natuurkunde, wiskunde en taal – schijnbaar zonder daar heel erg zijn best voor te hoeven doen dan

wel veel belangstelling te tonen. Voor wat betreft zijn karakter kan ik slechts enkele oppervlakkige observaties bieden. Hij was erg eenzellig en maakte niet makkelijk vrienden, met als gevolg dat hij met de nodige argwaan werd bekeken. Roderick leek op zijn beurt zijn klasgenoten met enig disdain te beschouwen en zijn houding grensde soms aan minachting. Als ik zou moeten speculeren, zou ik kunnen stellen dat die houding voortkwam uit zijn superieure schoolresultaten. Los daarvan was hij in de klas altijd beleefd en netjes, en hij misdroeg zich nooit. Ik was diep onder de indruk van zijn academische kwaliteiten en ik heb, toen hij zestien was, zijn vader voorgesteld om Roderick te laten doorleren, opdat hij mettertijd een beroep zou kunnen vinden dat beter bij zijn vermogen paste dan het bewerken van het land. Helaas viel mijn voorstel niet in goede aarde bij zijn vader, een in mijn ogen gereserveerde man die niet snel van begrip was.

Sedertdien heb ik Roderick niet meer gezien. Ik hoorde naargeestige geruchten over een schaap dat hij tijdens het hoeden zou hebben mishandeld, maar ik kan niet zeggen in hoeverre die op waarheid berustten, behalve dat ik Roderick altijd een goedaardige jongen heb gevonden, wars van het wrede gedrag dat men vaak bij jonge mannen van die leeftijd aantreft. Ik vind het derhalve moeilijk te geloven dat hij in staat zou zijn tot het plegen van de misdaden waarvoor hij recentelijk is aangeklaagd.

Verklaring van Peter Mackenzie, neef van Lachlan Mackenzie (Lachlan de Brede), inwoner van Culduie, 12 augustus 1869

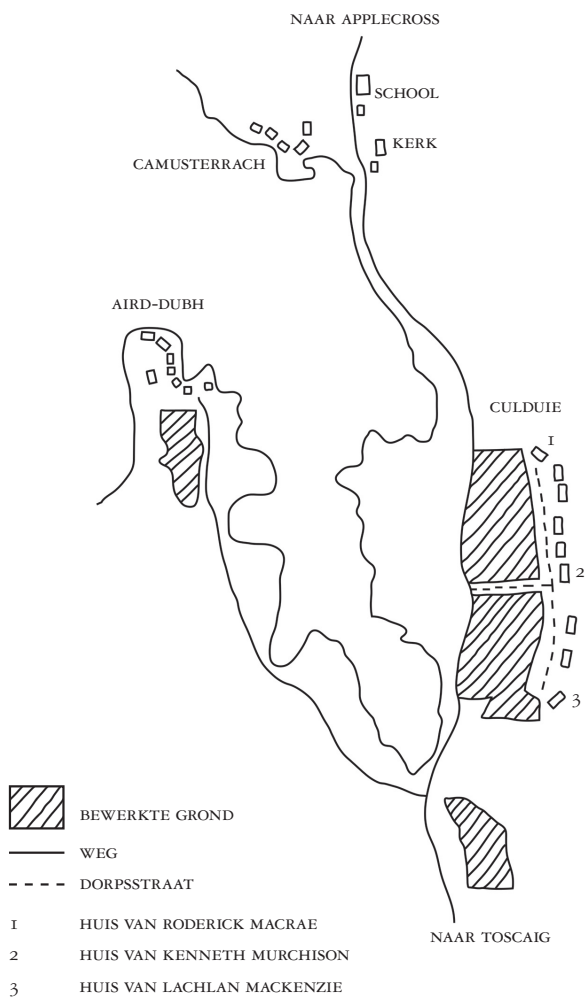
Eenieder die de pech heeft gehad Roderick Macrae te kennen, had geen grotere ellendeling op zijn pad kunnen treffen. Zelfs als kleine jongen had hij al het soort vileine trekjes dat men bij kinderen nooit zou verwachten. Heel lang werd gedacht dat hij doofstom was en alleen in staat tot een sinistere gebarentaal met zijn wereldvreemde zus, die al net zo kwaadaardig overkwam als hij. In het dorp werd hij over het algemeen beschouwd als achterlijk, maar ik zag hem eerder

als een boosaardig schepsel en zijn recente wapenfeiten schragen dat vermoeden. Als kind was hij wreed tegen dieren en vogels en regelmatig ging hij zich in en om het dorp te buiten aan vandalisme. Hij was arglistig als de duivel zelf. Toen hij twaalf jaar was, is er brand gesticht in de schuur van mijn neef Aeneas Mackenzie, waarbij kostbaar gereedschap en een deel van de graanvoorraad verloren zijn gegaan. De jongen was in de buurt van de schuur gesignaleerd, maar hij ontkende elke betrokkenheid en Macrae de Zwarte (zijn vader, John Macrae) zwoer dat zijn zoon op het tijdstip van de brand bij hem was geweest. Zo ontliet hij zijn straf, maar zijn schuld stond buiten kijf, evenals bij alle andere incidenten. Zijn vader is gewoon een zwakke man, die zijn domheid verhult door altijd met zijn neus in de bijbel te zitten en eerbiedig voor de predikant te kruipen.

Op de dag van de moorden was ik niet in Culduie aanwezig en ik hoorde er pas van toen ik 's avonds terugkwam.

Plattegrond van Culduie en omgeving

Van stafkaart uit 1875 door kapitein MacPherson, gravure 1878

Het relaas van Roderick Macrae

Ik schrijf dit op verzoek van mijn advocaat, de heer Andrew Sinclair, die me tijdens mijn gevangenschap in Inverness altijd heeft behandeld met een beleefdheid die ik geenszins verdien. Mijn leven was kort en onbeduidend en het is niet mijn bedoeling om mijzelf vrij te pleiten van de daden die ik recentelijk heb gepleegd. Dat ik dit verhaal opschrijf, is derhalve om geen andere reden dan als wederdienst voor de voorkomendheid waarmee mijn advocaat mij heeft bejegend.

De heer Sinclair heeft me opgedragen de omstandigheden voorafgaande aan de moord op Lachlan Mackenzie en de anderen zo duidelijk mogelijk op te schrijven, en ik zal mij naar beste vermogen van deze taak kwijten, ofschoon ik me op voorhand wil verontschuldigen voor mijn armetierige woordenschat en grove schrijfstijl.

Ik wil beginnen met de mededeling dat ik met mijn daden uitsluitend mijn vader heb willen verlossen van de beproevingen die hij in de afgelopen tijd moest ondergaan. De reden voor deze beproevingen was onze buurman, Lachlan Mackenzie, en het was voor het welzijn van mijn familie dat ik hem om het leven heb gebracht. Daar wil ik aan toevoegen dat ik sinds mijn komst op deze wereld een plaag voor mijn vader ben geweest en mijn verscheiden kan niet anders dan een zegen voor hem en zijn gezin zijn.

Mijn naam is Roderick John Macrae. Ik ben in 1852 geboren in het dorp Culduie in Ross-shire en daar getogen. Mijn vader, John Macrae, is een pachter met een degelijke reputatie in het dorp, die beter verdient dan pek en veren vanwege een daad waarvoor ik als enige verantwoordelijk ben. Mijn moeder Una is geboren in 1832 in het gehucht Toscaig, op drie kilometer afstand van Culduie. Ze stierf

bij de geboorte van mijn broer Iain in 1868, en naar mijn mening zijn met die gebeurtenis onze moeilijkheden begonnen.

* * *

Culduie is een gehucht met negen huizen dat onder de parochie van Applecross valt. Het ligt op ongeveer een kilometer afstand van Camusterrach, alwaar de kerk zich bevindt en tevens de school waar ik onderwijs heb genoten. Vanwege de herberg en de stapelplaats zijn er maar weinig reizigers die doorgaan naar Culduie. Aan de rand van de baai van Applecross staat de residentie van Lord Middleton, het Grote Huis, waar hij tijdens het jachtseizoen zijn gasten ontvangt. Er zijn in Culduie geen voorstellingen of ander volksvermaak om bezoekers te lokken. De weg die door ons gehucht loopt, leidt naar Toscaig en daarachter ligt niemandsland, met als gevolg dat ons contact met de buitenwereld zeer beperkt is.

Culduie ligt aan de voet van het gebergte Càrn nan Uaighean op ongeveer driehonderd meter van de kust. Tussen het dorp en de weg is vruchtbaar akkerland, dat door de dorpsbewoners wordt bewerkt. Hoger in de bergen zijn almen en de turfvelen waar we onze brandstof vandaan halen. Dankzij het schiereiland Aird-Dubh, de landtong die een natuurlijke haven vormt, heeft Culduie geen al te streng klimaat. De grond bij het dorp Aird-Dubh is minder geschikt voor de landbouw en de mensen daar verdienen voornamelijk de kost met visserij. Er vindt tot op zekere hoogte een uitruil van goederen tussen de twee gemeenschappen plaats, maar afgezien van die handelscontacten houden we afstand van elkaar. Mijn vader kan de mensen uit Aird-Dubh amper verdragen, volgens hem zijn ze slonzig en hebben ze een slechte moraal. Net als de meesten die hun broodwinning uit de visserij halen, zijn de mannen verstokte whiskydrinkers, terwijl hun vrouwen berucht zijn om hun losbandigheid. Ik heb met kinderen uit dat dorp op school gezeten en ofschoon we uiterlijk gezien weinig van elkaar verschillen, kan ik wel stellen dat ze doorgaans achterbaks en onbetrouwbaar zijn.

Waar de enige straat in Culduie uitkomt op de doorgaande weg staat het huis van Kenny de Roker, het beste van het dorp omdat het als enige kan bogen op een leien dak. De acht andere huizen zijn opgetrokken uit met turf versterkte stenen en hebben een strodak. Elk huis heeft een of twee glazen ramen. Ons huis bevindt zich aan de noordkant van het dorp en het staat in een schuine hoek, zodat wij alleen op het dorp uitkijken, terwijl alle anderen zicht hebben op de baai. Het huis van Lachlan de Brede staat aan het andere uiteinde van de straat en is na dat van Kenny de Roker het grootste. In de overige huizen wonen de andere families van de Mackenzie-clan, het gezin Macbeath, het echtpaar Gillanders – van wie de kinderen al het huis uit zijn –, onze burens, mijnheer Gregor en zijn gezin, en tot slot de weduwe Finlayson. Elk huis heeft een paar bijgebouwen, veelal gamele schuren om de veestapel in onder te brengen, het gereedschap te bewaren, en dergelijke. Tot zover de schets van onze leefgemeenschap.

Mijn ouderlijk huis is opgedeeld in twee vertrekken. De stal neemt de meeste ruimte in beslag en rechts van de deur is ons woongedeelte. De vloer loopt enigszins af in de richting van de zee, zodat de uitwerpselen van de dieren niet in het woongedeelte terechtkomen. De stal is afgescheiden door een hek, vervaardigd van wrakhout dat we op het strand hebben gejut. Midden in de kamer staat een kachel, naast de tafel waar we altijd de maaltijd gebruiken. Verder zijn er nog twee stevige banken, mijn vaders leunstoel en een grote houten kast, die mijn moeder bij haar trouwen van haar familie meekreeg. Aan de andere kant van de kamer staat het bed dat ik met mijn jongere broer en zus moet delen. De tweede kamer aan de achterkant van het huis is van mijn vader en mijn oudste zus; Jetta slaapt in de alkoof die vader voor haar heeft getimmerd. Daar ben ik jaloers op en ik droom vaak dat ik daar met haar in lig, maar in de huiskamer is het warmer en in de winter staan de dieren binnen, die dan van die fijne zachte geluidjes maken. Met het oog op de verdeling van de almen mogen we in totaal twee melkkoeien en zes schapen houden.

Ik moet eerst nog aangeven dat er voor mijn geboorte al sprake was van onmin tussen mijn vader en Lachlan Mackenzie. De reden

van hun animositeit is mij niet bekend, want mijn vader heeft er nooit met een woord over gerept. Ik weet ook niet wie van de twee er schuld aan heeft, of de vijandschap pas tussen hen tweeën is ontstaan of dat er sprake is van een oude vete. Het is in deze contreien niet ongewoon dat er wrok wordt gekoesterd om redenen die iedereen allang is vergeten. Ik moet het mijn vader nageven dat hij nooit heeft geprobeerd om deze vijandschap op mij of op de rest van de familie over te dragen. Daarom denk ik dat hij het liefst had gezien dat er een einde kwam aan de ruzie tussen onze familie en de Mackenzies.

Als kind was ik behoorlijk bang voor Lachlan de Brede en ik waagde me nooit helemaal tot het eind van de straat, waar de Mackenzie-clan dicht bij elkaar woonde. Naast het gezin van Lachlan de Brede had je ook dat van zijn broer Aeneas en zijn neef Peter. Alle drie waren ze berucht om hun uitpattingen en ze waren regelmatig betrokken bij knokpartijen in de herberg van Applecross. Het waren alle drie grote, sterke kerels, die het machtig vonden als mensen een stap opzij deden voor ze. Op een dag, ik was toen een jaar of zes, speelde ik met een vlieger die mijn vader voor me had gemaakt van houtjes en grof geweven stof. De vlieger viel in een korenveld en zonder nadenken rende ik ernaartoe om hem te halen. Ik zat op mijn knieën om het in de aren verstrikte touw los te trekken, toen ik een grote hand op mijn schouder voelde, die me ruw uit het korenveld trok. Lachlan de Brede rukte de vlieger, die ik stevig vasthield, uit mijn handen, smet hem op de grond en sloeg me hard in mijn gezicht. Ik viel en plaste van angst in mijn broek, tot groot vermaak van de omstanders. Daarna sleepte hij me over straat naar ons huis aan de andere kant van het dorp, waar hij briesend tegen mijn vader tekeerging dat ik zijn gewassen had vernield. Door alle commotie kwam mijn moeder naar de deur. De Brede liet me los en ik schoot als een angstige hond het huis in, waar ik me in de stal verborg. Later die avond kwam Lachlan de Brede terug en eiste vijf shilling ter compensatie voor de gewassen die ik had vernield. Ik had me in de achterkamer verstopt en hield mijn oor tegen de deur gedrukt om het gesprek af te luisteren. Mijn moeder liet zich niet intimideren en wierp tegen dat hij de meeste

schade zelf had aangericht door mij dwars door zijn korenveld heen te slepen. Vervolgens ging De Brede verhaal halen bij de rentmeester, bij wie hij echter geen gehoor vond. Een paar dagen later ontdekte mijn vader 's morgens dat zijn eigen korenveld die nacht voor een groot deel was vertrappt. Het was niet bekend wie er schuldig was aan het vandalisme, maar niemand twijfelde eraan dat Lachlan de Brede en zijn verwanten erachter zaten.

Sindsdien kon ik nooit meer naar hun kant van het dorp lopen zonder een gevoel van naderend onheil te hebben, en dat is in al die jaren nooit meer overgegaan.

* * *

Mijn vader was geboren in Culduie en woonde als jongen in hetzelfde huis als waar we nu wonen. Ik weet niet veel van zijn jeugd, behalve dat hij zelden naar school ging en dat ze ontberingen leden op een manier die mijn generatie niet kent. Ik heb mijn vader alleen zijn naam op papier zien zetten en alhoewel hij volhoudt dat hij kan schrijven, kan hij amper een pen vasthouden. Niet dat het nodig is, want voor wat hij doet hoeft hij niet te kunnen schrijven. Mijn vader pepert ons graag in hoe we hebben geboft dat we in deze tijd leven, met de luxe om producten als thee en suiker in de winkel te kunnen kopen.

De vader van mijn moeder was timmerman. Hij maakte meubelstukken voor koopmannen in Kyle of Lochalsh en Skye, die hij met de boot langs de kust vervoerde. Gedurende een aantal jaren was mijn vader voor een derde eigenaar van een vissersboot, die in Toscaig in de haven lag. De twee partners in deze onderneming waren zijn eigen broer, Iain, en de broer van mijn moeder, die ook Iain heette. De boot heette *The Gannet*¹, maar ze noemden hem altijd de Twee Iains, wat mijn vader ergerde omdat hij de oudste van de drie was en zichzelf

1 Jan van Gent

als het hoofd van de onderneming beschouwde. Mijn moeder ging als meisje altijd naar de pier als de Twee Ians binnenvoer. Iedereen dacht dat ze haar broer ging begroeten, maar in werkelijkheid deed ze het voor mijn vader, die met zijn been gestrekt naar voren gestoken wachtte tot de stroming de boot naar de steiger had gedreven. Dan legde hij een tros om de bolder en trok de boot binnen, veinzend dat hij zich niet bewust was van haar blikken. Mijn vader was geen knappe man, maar de zelfverzekerde manier waarop hij de boot aanlegde, had mijn moeders belangstelling gewekt. Ze vertelde graag dat ze haar hart in haar keel voelde kloppen bij de glinstering in zijn donkere ogen. Als mijn vader in de buurt was, zei hij dat ze onmiddellijk met dat soort praat moest ophouden, maar dan wel op een toon waar heimelijk plezier in doorklonk.

Mijn moeder was de schoonheid van het dorp en ze kon elke jongeman krijgen. Mijn vader was te schuchter om haar zelfs maar te durven aanspreken. Op een van de laatste avonden van het haringseizoen van 1850 stak er een storm op en sloeg het bootje een paar kilometer ten zuiden van de haven tegen de rotsen te pletter. Mijn vader kon zich zwemmend in veiligheid brengen, maar de beide Ians zijn verdronken. Hij had het nooit over het ongeluk, maar hij zette ook nooit meer een voet op een schip en zijn kinderen mochten dat evenmin. Wie er het fijne niet van wist, vond zijn angst voor de zee ongetwijfeld buitenproportioneel. Ten gevolge van deze schipbreuk kreeg bij ons in de regio het drijven van een onderneming onder je eigen naam in elk geval een omineuze bijklank. Zelfs mijn vader, die wars was van elke vorm van bijgeloof, weigerde zaken te doen met iemand die dezelfde naam droeg als hij.

Op de bijeenkomst voor mijn ooms begrafenis stapte mijn vader op mijn moeder af om haar te condoleren. Ze stond er zo ontredderd bij dat hij zei dat hij graag haar broers plek in de kist had ingenomen. Het waren de eerste woorden die hij tegen haar sprak. Mijn moeder antwoordde dat ze blij was dat hij de schipbreuk had overleefd en dat ze in haar gebeden om vergeving had gevraagd voor haar kwade gedachten. Drie maanden later waren ze getrouwd.

Mijn zus Jetta kwam een jaar na hun huwelijk ter wereld en ik volgde zo snel als de natuur het toestaat. Omdat we zo kort op elkaar zijn geboren, hadden mijn zus en ik zo'n hechte band dat we bijna voor een echte tweeling konden doorgaan. Toch leken we uiterlijk niet op elkaar. Jetta had het smalle gezichtje en de brede mond van mijn moeder. Haar ogen waren ook net zo blauw en amandelvormig en ze had strogeel haar. Toen ze ouder werd, zeiden de mensen vaak dat mijn moeder wel moest denken dat ze een *fetch* had. Ik had mijn vaders zware wenkbrauwen, dikke zwarte haar en kleine, donkere ogen geërfd. Ook hebben we dezelfde bouw; we zijn iets kleiner dan gemiddeld en hebben een flinke borstkas en brede schouders.

Qua temperament waren we eveneens het spiegelbeeld van onze ouders. Jetta was opgewekt en gemoedelijk, terwijl ik naar verluidt zwijgzaam en somber van aard was. Behalve met moeders gelaats-trekken en karakter was Jetta ook behept met haar bovennatuurlijke gaven. Ik weet niet of ze ermee was geboren of dat mijn moeder ze haar heimelijk had geleerd, maar ze waren in elk geval allebei zeer ontvankelijk voor visioenen en hechtten grote waarde aan voortekens en talismannen. Op de ochtend van de schipbreuk zag mijn moeder haar broer niet aan de ontbijttafel zitten en zijn stoel was leeg. Ze wilde niet dat zijn pap koud zou worden en ging naar buiten om hem te roepen. Toen hij geen antwoord gaf, ging ze weer naar binnen en zag hem toen wel aan tafel zitten, met een grijze deken om zijn schouders. Ze vroeg waar hij vandaan kwam, maar hij zei dat hij al die tijd op zijn plek had gezeten. Ze smeekte hem die dag niet de zee op te gaan, maar hij lachte haar angst weg en in de wetenschap dat er aan het lot niet valt te ontkomen, hield ze haar mond. Moeder vertelde dit verhaal vaak, maar alleen als mijn vader het niet kon horen, want hij geloofde niet in omineuze voorvallen en had liever niet dat ze erover praatte.

In het dagelijks leven was mijn moeder voortdurend bezig met rituelen en talismannen om ongeluk en rampspoed te bezweren. Ze bevestigde takjes lijsterbes en jeneverbes aan deurposten en raam-

sponningen en ze verborg kleurige strengetjes garen in haar haar, zodat mijn vader ze niet zou zien.

Vanaf mijn achtste ging ik in de wintermaanden naar de school in Camusterrach. Elke ochtend liep ik er hand in hand met Jetta naartoe. Mijn eerste onderwijzeres was de dochter van de predikant, juffrouw Galbraith. Ze was jong, tener en ze droeg lange rokken en witte bloesjes met ruches, bij haar hals bijeengehouden door een broche met het profiel van een vrouw. Ze had een schort omgebonden waar ze haar handen aan afveegde als ze iets op het bord had geschreven. Haar hals was heel lang en als ze nadacht, keek ze naar het plafond met geheven kin en haar hoofd een beetje schuin, zodat ze de vorm van een voetploeg kreeg. Ze stak haar haar altijd op met speldjes. Als we in onze schoolboeken keken, maakte ze haar haar los, hield de speldjes tussen haar lippen en stak het dan weer opnieuw op. Ze deed dat tot mijn genoegen drie tot vier keer per dag en dan sloeg ik haar heimelijk gade. Juffrouw Galbraith was erg aardig en ze had een zachte stem. Als de oudere jongens zich misdroegen, kostte het haar de grootste moeite om ze in het gareel te krijgen, wat alleen lukte als ze dreigde hun vaders erbij te halen.

Jetta en ik waren onafscheidelijk. Juffrouw Galbraith zei weleens dat ik het liefst in de schortzak van mijn zus zou kruipen. De eerste paar jaar liet ik me amper horen. Als juffrouw Galbraith of mijn klasgenoten iets aan me vroegen, gaf Jetta namens mij antwoord. Ze wist mijn gedachten altijd opmerkelijk precies te verwoorden. Juffrouw Galbraith liet ons begaan en vroeg vaak aan haar: ‘Weet Roddy het antwoord?’ Door onze hechte band vervreemdden we ons van onze medescholieren. Ik kan niet voor Jetta spreken, maar ik had geen enkele behoefte om met de andere kinderen bevriend te raken en dat was geheel wederzijds.

Soms gingen onze klasgenoten in een kring om ons heen staan en zongen:

*Kijk ze staan, de Macraes de Zwarte, de vuile Macraes de Zwarte.
Kijk ze staan, de Macraes de Zwarte, de vuile Macraes de Zwarte.*